

Портницька, Наталія Федорівна. Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці [Текст] : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / **Портницька** Наталія Федорівна ; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. - К., 2007. - 20 с.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий керівник** кандидат психологічних наук, доцент
МУЗИКА Олександр Леонідович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, завідувач кафедри
соціальної та практичної психології
- Офіційні опоненти:** доктор психологічних наук, професор
ПРИХОДЬКО Юлія Олексіївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, професор кафедри
психології і педагогіки Інституту
педагогіки і психології
- кандидат психологічних наук, доцент
ЯКИМЧУК Борис Андрійович,
Уманський державний університет
імені Павла Тичини, декан факультету
початкової освіти
- Провідна установа** Інститут психології ім. Г.С. Костюка
АПН України, лабораторія психології
творчості, м. Київ

Захист відбудеться 16 лютого 2007 року об 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 26.455.02 у Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України за адресою: 04053, м. Київ - 53, вул. Артема, 52-А (корпус 3).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України за адресою: 04053, м. Київ - 53, вул. Артема, 52-А, корпус 3.

Автореферат розісланий 15 січня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С. Снісаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку психології відзначається посиленою увагою вчених до проблеми творчих здібностей. Методологічні положення, розроблені Л.С. Виготським, Г.С. Костюком, С.Л. Рубінштейном, Б.М. Тепловим, склали основу досліджень у цій галузі. Вивчалися особливості розвитку окремих компонентів творчих здібностей, найчастіше, інтелектуальних (Д.Б. Богоявленська, Н.С. Лейтес). Цілісний підхід до розвитку творчо обдарованої особистості в діяльності реалізовано у дослідженнях А.В. Брушлінського, В.Т. Кудрявцева, О.М. Матюшкіна, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьова.

Чинниками розвитку творчих здібностей у дошкільному віці є продуктивна уява (В.В. Давидов, О.М. Дьяченко), мовленнєва (А.М. Богуш, Т.О. Піроженко), пізнавальна (С.О. Ладивір, Н.І. Пов'якель), дослідницька (М.М. Подд'яков) активність дошкільників. У вітчизняній психології розробляються методи та критерії діагностики здібностей та обдарованості (О.І. Кульчицька, В.М. Тарасун).

Дослідження Л.І. Божович, М.І. Лісіної, В.С. Мухіної свідчать, що у процесі розвитку особистості важливим є перехід від соціально детермінованої інтеріоризації до внутрішньої, суб'єктної активності дитини, спрямованої на розвиток власних здібностей. Виявлено, що процес ідентифікації зі значимими людьми відіграє важливу роль у розвитку ціннісної сфери особистості (М.Й. Боришевський О.І. Власова, З.С. Карпенко, Ю.О. Приходько). З огляду на це, наслідування як основний механізм соціалізації особистості у дошкільному віці має включати ряд субмеханізмів, які регулюють розвиток здібностей. На важливості наслідування на початкових етапах розвитку творчості наголошують О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко, В.А. Роменець.

Наслідування тісно пов'язане із соціальною ситуацією розвитку дитини (Д.Б. Ельконін) і є основним механізмом формування предметних дій та образів сприймання (О.В. Запорожець), засвоєння особистістю досвіду спілкування і діяльностей (П.В. Лушин, В.В. Москаленко, В.О. Просецький, В.А. Семиченко, Є.В. Субботський). У зарубіжній психології наслідування розглядається як така форма поведінки, яка сприяє засвоєнню соціальних норм (А. Бандура), веде до розвитку інтелекту (Ж. Піаже), є умовою формування особистості (А. Валлон).

На думку В.М. Дружиніна, саме в дошкільному віці дитина максимально чутлива до розвитку творчих здібностей через наслідування. У роботах Н.С. Лейтеса, О.І. Савенкова проводиться думка про загальний наслідувальний характер дитячої творчості. У ряді досліджень відзначається закономірний характер переходу від наслідування до творчості

(Л.М. Галігузова, М.М. Гнатко, В.Ф. Моргун, В.О. Просецький). Однією з умов розвитку творчих здібностей вважається сприймання дитиною творчих дій значимих дорослих (Є.Я. Басін, Р. Стернберг, Н.В. Хазратова).

Проведені дослідження творчих здібностей та наслідувального характеру творчої діяльності дошкільників не охоплюють усіх аспектів проблеми. Недостатньо вивченим є процес виникнення творчих здібностей у наслідувальній діяльності. Актуальними залишаються питання про механізми переходу від наслідування до творчості у процесі продуктивної діяльності в дошкільному віці. Перераховані проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження в такому формулюванні: “Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами та планами. Дисертаційне дослідження виконане в рамках проекту Державного фонду фундаментальних досліджень Міністерства освіти та науки України „Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків” (№ 07.07/00092). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою ЖДУ ім. Івана Франка (протокол № 3 від 28. 11. 2004), уточнена (протокол № 11 від 26. 05. 2006 року) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 27. 06. 2006 року).

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчих здібностей у дошкільному віці.

Предмет дослідження: наслідування як механізм розвитку творчих здібностей дошкільників.

Мета дослідження: вивчити вплив наслідування на особливості виникнення та розвитку творчих здібностей в дошкільному віці.

В основу дослідження покладено **припущення** про те, що наслідування є механізмом виникнення та розвитку творчих здібностей дошкільників і визначається:

- особливостями організації продуктивної діяльності та соціальних стосунків;
- особливостями отримання визнання від значимих дорослих та ровесників;
- включенням інвенцій у творчу діяльність;
- усвідомленням дітьми можливості розвитку власних умінь та здібностей.

Відповідно до мети та сформульованих припущень поставлено такі **завдання:**

1. Вивчити стан проблеми взаємозв'язку творчих здібностей і наслідування та розробити теоретичну модель наслідування як механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці.

2. Експериментально дослідити діяльнісні та соціально-психологічні складові механізму переходу від вибіркового наслідування до творчості у процесі продуктивної діяльності дошкільників.
3. Вивчити особливості ціннісно-рефлексивної складової наслідування як передумови розвитку творчих здібностей у продуктивній діяльності.
4. Розробити та апробувати програму ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей у наслідувальній діяльності дошкільників.

Методологічні та теоретичні основи дослідження склали такі принципи та положення: принцип єдності свідомості та діяльності (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, Г.С. Костюк), основні положення про розвиток здібностей у діяльності (Т.І. Артем'єва, В.М. Дружинін, Б.М. Теплов, В.Е. Чудновський), концептуальні положення про роль інвенцій у розвитку мислення дошкільників (Ж. Піаже); загальнотеоретичні положення про роль творчої діяльності в розвитку особистості (Д.Б. Богоявленська, А.В. Брушлінський, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, В.А. Роменець); положення про наслідування як механізм засвоєння нового досвіду (О.В. Запорожець, В.О. Просецький); положення про закономірності розвитку особистості в дошкільному віці (Д.Б. Ельконін, О.Л. Кононко, О.І. Кульчицька, В.С. Мухіна, Ю.О. Приходько).

Методи та організація дослідження: для створення теоретичної моделі наслідування як механізму розвитку творчих здібностей було використано аналіз наукових джерел; з метою виявлення особливостей виникнення і розвитку творчих дій у наслідуванні було застосовано експеримент; для контролю експериментальних даних і для вивчення рівнів наслідування у продуктивній діяльності дошкільників застосовано спостереження, бесіду, методи експертного оцінювання та вивчення продуктів діяльності; для виявлення особливостей усвідомлення дошкільниками діяльнісних і соціально-психологічних компонентів власних умінь було застосовано авторську модифікацію методики вивчення динамічних механізмів розвитку творчих здібностей; для обробки отриманих результатів було використано методи порівняльного та статистичного аналізу.

Дослідження проводилося протягом 2004-2006 років на базі дитячих дошкільних закладів № 30, 53, 69 міста Житомира, Житомирського міського центру творчості дітей та молоді й міського центру науково-технічної творчості дітей та юнацької молоді. Загальна вибірка складала 125 дітей старшого дошкільного віку.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретичною та методологічною обґрунтованістю вихідних даних, експериментальною перевіркою гіпотези, якісним та кількісним аналізом отриманих теоретичних та емпіричних даних, репрезентативністю вибірки.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- *вперше* розроблено теоретичну модель наслідування як механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці; виділено рівні розвитку наслідування, описано умови розвитку творчих здібностей на кожному з них;
- *вперше* виявлено і проаналізовано динаміку та умови переходу від наслідування до творчості у продуктивно-творчій діяльності дошкільників. Встановлено, що виникнення творчості в умовах регламентованої продуктивної діяльності детермінується такими чинниками, як перенасичення діяльністю та особливості розвитку потреби у визнанні;
- *уточнено* та розширено зміст понять „інвенційно-творче наслідування”, „продуктивно-творча діяльність” та застосовано їх до аналізу розвитку творчих здібностей у наслідувальній діяльності дошкільників;
- *подальшого розвитку набули* положення про інвенційну природу виникнення творчих здібностей, про визначальну роль наслідування у розвитку особистості в дошкільному віці.

Практичне значення полягає у створенні методики експертного оцінювання рівня наслідування в продуктивно-творчій діяльності дошкільників та розробці програми ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі наслідування.

Апробація роботи. Основні положення і результати дослідження доповідалися та були схвалені на засіданнях кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка, II Міжнародній науково-практичній конференції „Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога” (Київ, 2002), Міжнародній психологічній конференції „Розвиток, творчість, обдарованість” (Київ, 2004), Міжнародних науково-практичних конференціях „Потенціал людини: духовний, психічний і творчий виміри” (Львів, 2005), „Творчий потенціал особистості: проблеми розвитку та реалізації” (Київ, 2005), „Творчість як засіб особистісного росту та гармонізації людських стосунків” (Житомир, 2005), „Чорнобильська катастрофа: 20 років потому (інтердисциплінарні аспекти)” (Житомир, 2006).

Впровадження результатів дослідження. Результати і матеріали дослідження використовуються у процесі викладання навчальних курсів „Загальна психологія” та „Психологія здібностей та обдарованості” на соціально-психологічному та педагогічному факультетах Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 421 від 16. 10. 2006 року), впроваджені у навчально-виховний процес Житомирського міського центру науково-технічної творчості (довідка № 111 від 16. 10. 2006 року) та ДНЗ № 30 м. Житомира (довідка № 79 від 2. 11. 2006 року).

Публікації. Основний зміст дослідження відображено в 10 публікаціях, з яких 6 надруковано у фахових виданнях та 4 – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (230 найменувань) та 6 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 180 сторінках (загальний обсяг роботи – 224 сторінки). У роботі міститься 8 рисунків та 12 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету та завдання, розкрито методологічні та теоретичні основи, описано методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення, наведено дані про апробацію роботи та відомості про структуру дисертації.

У **першому розділі** „*Теоретико-методологічні засади дослідження ролі наслідування в розвитку творчих здібностей у дошкільному віці*” розглянуто проблему розвитку творчих здібностей та наслідування дошкільників; проаналізовано особливості взаємозв'язку творчості та розвитку творчих здібностей; розроблено теоретичну модель наслідування як механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці.

У роботах В.В. Давидова, Г.С. Костюка, В.Т. Кудрявцева, М.М. Подд'якова відзначається роль дошкільного віку як початкового етапу розвитку творчих здібностей. Інтеріоризація суспільного досвіду та задоволення базових потреб здійснюються у провідних видах діяльності та визначаються умовами соціальної ситуації розвитку (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець, О.М. Леонт'єв, М.І. Лісіна).

Творчі здібності як здатність до оригінального вирішення проблеми, утворюючи ядро всіх здібностей (Б.Г. Анан'єв, Д.Б. Богоявленська, В.М. Дружинін), є передумовою досягнення творчих результатів (О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, Я.О. Пономар'єв). Відповідно до положень про розвиток здібностей у діяльності (Б.М. Теплов) та творчий характер діяльності (С.Л. Рубінштейн, А.В. Брушлінський), розвиток творчих здібностей у дошкільному віці відбувається через включення дитини в ігрову та продуктивну діяльність.

Ряд дослідників відзначають, що в умовах креативно збагаченого середовища дошкільникам властивий поступовий перехід від наслідування до творчості (А. Бандура, В.М. Дружинін, В.О. Просецький, Р. Стернберг, Н.В. Хазратова). Творчі дії дітей розглядаються як усвідомлене (до певної міри) експериментування у процесі наслідувальної діяльності для отримання соціально схвалюваних результатів, відмінних від зразка.

Вивчення наслідування як механізму розвитку творчих здібностей передбачає врахування його соціально-психологічних та діяльнісних аспектів (Є.Я. Басін, М.М. Гнатко, В.М. Дружинін, Д. Саймонтон). На основі аналізу наукових джерел можна припустити, що діяльнісними складовими наслідування є використання інвенцій, перенасичення одноманітною діяльністю, а соціально-психологічними – орієнтація на визнання оточення, наслідування творчих дій значимих осіб.

Серед фундаментальних потреб, які детермінують розвиток особистості в дошкільному віці, виділяється потреба у визнанні (В.С. Мухіна). Розвиток здібностей (у першу чергу, творчих) може розглядатися як один із найважливіших засобів досягнення визнання (О.Л. Музика). На відміну від діяльнісних результатів наслідування, здібності, які розвинулися в ході діяльності, стають транситуаційним, а згодом і особистісним утворенням, універсальним у плані досягнення визнання.

Основною тенденцією розвитку наслідування вважається перехід від неусвідомленого повного копіювання зразка до свідомого часткового запозичення окремих елементів діяльності (В.О. Просецький). Але в процесі наслідування у суб'єкта виникають спонтанні відхилення по ходу діяльності – інвенції. Ж. Піаже розглядає інвенції як привнесення власних елементів у засвоєний досвід та природний засіб самостійного творчого пізнання дитиною оточуючого світу. Вони рефлексуються, оцінюються за критерієм доцільності і входять як складові частини до стратегічних тенденцій творчої діяльності на початкових етапах розвитку творчої обдарованості (В.О. Моляко, О.Л. Музика). Отже, елементи творчості природно виникають у процесі наслідування дитиною дій дорослого.

Ми розглядаємо *наслідування* як процес повного або часткового відтворення дитиною дій дорослих чи інших дітей, результатом якого є розширення операціонального досвіду, встановлення й підтримання соціальних контактів. Аналіз наукових джерел дозволяє побудувати теоретичну модель наслідування як механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці (рис. 1).

У результаті теоретичного аналізу виділено три рівні наслідування у процесі оволодіння окремою діяльністю в дошкільному віці: синкретичний, вибірковий та інвенційно-творчий.

Синкретичний рівень наслідування виникає тоді, коли діяльність є новою для дитини. Зусилля дошкільників спрямовані на засвоєння змісту й послідовності дій та операцій. При цьому переважає копіювання, відсутні критичність та орієнтація на результат, а інвенції, що виникають по ходу діяльності, відкидаються як „неправильні” дії.

З оволодінням основними прийомами діяльності, наслідування стає *вибірковим*: з'являються здатність порівнювати ефективність діяльності

кількох об'єктів та зацікавленість в отриманні результату. Інвенції викликають інтерес, але не використовуються дітьми.

На *інвенційно-творчому* рівні наслідування діти навчаються не відкидати, а використовувати інвенції, керуються набутим раніше досвідом і внутрішніми критеріями при плануванні ходу діяльності та оцінці результатів.

Рис. 1. Теоретична модель наслідування як механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці

Таким чином, наслідування як механізм розвитку творчих здібностей включає три складові: діяльнiсну, соціально-психологічну та рефлексивно-ціннісну. Виникнення елементів творчості в наслідуванні пов'язане з накопиченням операціонального досвіду та з усвідомленням ролі інвенцій для досягнення кінцевого результату. Соціально-психологічну складову утворюють орієнтація на соціальне схвалення і соціальне визнання. Перше пов'язане із загальною оцінкою дорослими дій дитини як таких, що відповідають соціальним очікуванням, друге – із поцінуванням ровесниками та дорослими, які визнають за дитиною право на відхилення від заданих зразків, і розвитком інвенцій до рівня творчих досягнень. Роль рефлексивно-ціннісної складової полягає в усвідомленні наслідувальних та інвенційних дій як засобів досягнення визнання. Набуття творчими вміннями ознак цінності, усвідомлення можливості їх розвитку є основою для суб'єктної активності дитини, спрямованої на саморозвиток творчих здібностей.

У другому розділі „Експериментальне дослідження переходу від наслідування до творчості у продуктивно-творчій діяльності дошкільників” обґрунтовано вимоги до дослідження наслідування в дошкільному віці, наведено експериментальні дані, які розкривають особливості переходу від наслідування до творчості та підтверджують припущення про інвенційний характер продуктивно-творчої діяльності дошкільників.

Вважається, що однією з основних умов розвитку творчості в дошкільному віці є нерегламентована активність дитини у креативно збагаченому ігровому середовищі. Результати експериментальних досліджень, отримані Н.В. Хазратовою, показали, що за таких умов зростання показників креативності супроводжується зростанням невротизації дітей. Очевидно, це відбувається саме через порушення природних для дошкільників механізмів соціальної регламентації діяльності. Отже, доцільнішим видається таке моделювання експериментальних умов, яке не порушує природних для дітей норм діяльнісної та соціальної регуляції.

На відміну від більшості досліджень механізмів розвитку творчих здібностей у дошкільному віці, які проводяться на основі модифікації умов сюжетно-рольової гри, наше дослідження базувалося на *продуктивно-творчій діяльності*. Це керована дорослими діяльність дошкільників, спрямована на розвиток здібностей в процесі засвоєння предметних дій і виготовлення соціально схвалюваних виробів.

Експериментальні ситуації створювалися на заняттях з художньої праці, передбачених програмами дошкільних навчальних закладів, методика проведення яких передбачає наслідування дітьми дій вихователя. Це дозволило, окрім спостереження за проявами творчості, аналізувати й продукт діяльності та ще ряд показників, таких як перенесення набутих умінь в інші ситуації, відстоювання власного способу діяльності тощо.

У процесі теоретичного аналізу проблеми було виділено ряд питань, отримати відповіді на які можна лише з допомогою експерименту. Як виникають елементи творчості у процесі наслідування? Чи обов'язковими є креативні зразки для появи творчих дій у наслідувальній діяльності дошкільників? Чи можуть елементи творчості виникати в нетворчому середовищі при виконанні рутинних діяльностей? Який внесок соціальних, діяльнісних і суб'єктних чинників у формування творчої чи виконавської спрямованості особистості? Чи можна сформулювати творчу спрямованість у всіх дітей, що входять до однієї контактної групи, і наскільки стійкими будуть ці результати? Відповіді на ці питання могли б допомогти вирішити одну з найскладніших педагогічних проблем психології творчості: як краще управляти процесом розвитку творчо обдарованої особистості – через створення умов діяльності і соціальної взаємодії, в яких могла б розвинутися творча особистість, чи через вправляння в окремих елементах творчої діяльності?

Експериментальним дослідженням було охоплено 40 дітей старшого дошкільного віку. Робота організовувалася у формі серії звичайних занять з художньої праці, які проводила вихователька у підгрупах з 5-6 осіб. Завдання („ліплення півника з пластиліну”) на кожному з шести занять залишалося незмінним і було підбрано так, щоб діти змогли успішно справитися з ним протягом 1-2 занять. У ході експерименту вихователька заохочувала тільки наслідувальні дії дошкільників. Будь-які прояви творчості чи відмови від діяльності навмисне залишалися „поза увагою”.

Отримано такі попередні результати. Виявилось, що в умовах, коли на кількох заняттях підряд дорослим ставилося одне й те ж завдання, 22,5 % дітей продовжували слухняно виконувати інструкції, 25 % дошкільників взагалі припинили роботу, а 52,5 % – привнесли у свої вироби елементи творчості. Спостереження, яке велося в ході експерименту, показало, що дітям було досить непросто діяти всупереч вимогам дорослих, і мотивування їх вибору різнилися. Серед тих, які припинили діяльність, найбільше виявилось таких, що не змогли відразу нею оволодіти, а пізніше вважали безперспективним змагатися з тими, в кого півник виходив все краще (15 %). Інші діти (10 %) демонстрували агресивну відмову від виконання завдання. Очевидно, причиною був внутрішній конфлікт, викликаний суперечністю між необхідністю виконувати вимоги виховательки і відсутністю розвивального потенціалу пропонованої діяльності.

Творчі діти демонстрували різні способи вирішення цієї суперечності: швидко виконували завдання і питали дозволу на самостійну роботу (15 %), переставали наслідувати виховательку і займалися виготовленням власних виробів (7,5 %), виконували завдання, але привносили елементи власної творчості (30 %). При цьому творчі дошкільники все менше наслідували виховательку і все більше запозичень робили у тих ровесників, які, виконуючи завдання, демонстрували творчі дії.

Серія уточнюючих експериментів дозволила описати загальний механізм виникнення творчості в наслідувальній діяльності дошкільників (рис. 2).

В експерименті змодельовано закономірну трансформацію продуктивно-творчої діяльності в рутинну, яка відбувається в результаті перенасичення. Перенасичення діяльністю виникає тоді, коли вже досягнута поставлена мета (отримано готовий виріб) і дитина відчуває неможливість його подальшого вдосконалення. Очевидно, перенасичення може стосуватися лише діяльності в цілому, а не окремих її дій, оскільки в межах іншого завдання досліджувані використовували ті ж дії, демонструючи їх перенесення як ознаку творчості.

Повне оволодіння діяльністю і, водночас, перенасичення нею веде до виникнення творчих дій. Творча діяльність, на відміну від рутинної, унікальна в тому розумінні, що знімає проблему конкуренції і через можливість варіативності результатів забезпечує визнання всім її учасникам.

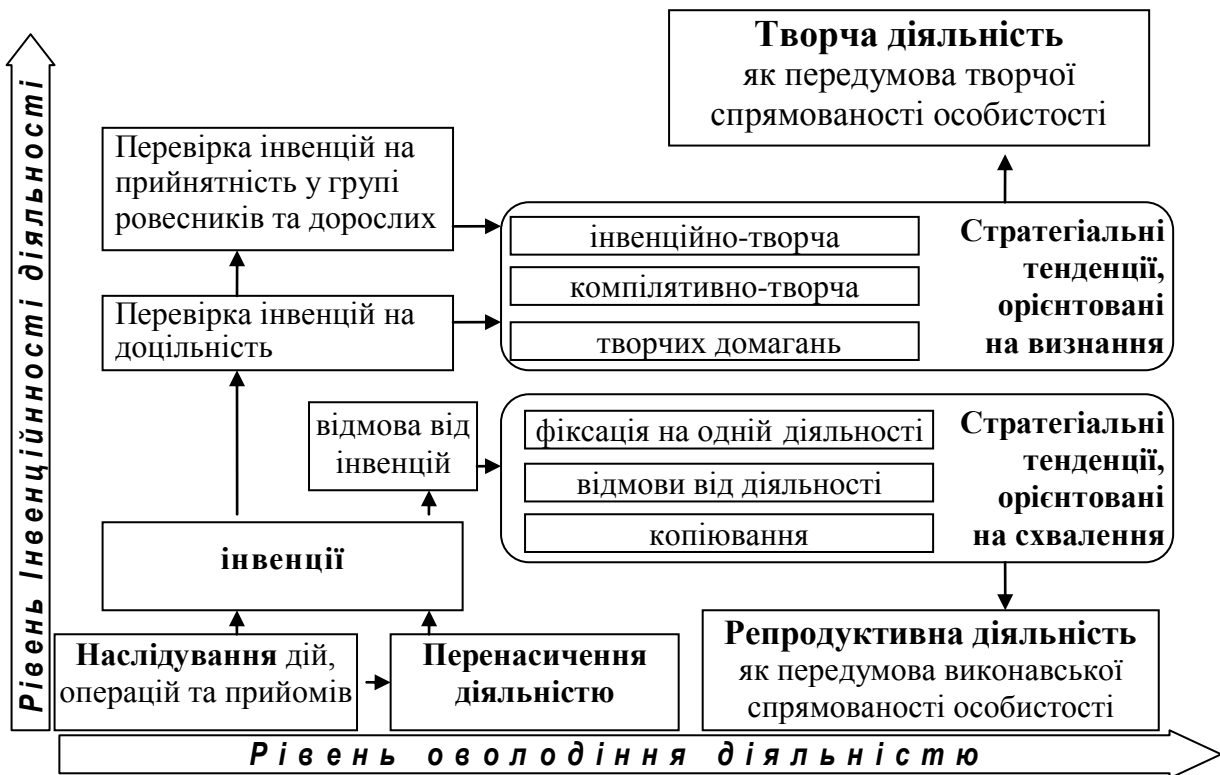

Рис. 2. Механізми формування творчої чи виконавської спрямованості дошкільників у наслідуванні

У ході експериментального дослідження було виявлено, що на початкових етапах оволодіння діяльністю наслідування дошкільників концентрується на вирішенні тільки одного завдання – оволодіння діями, операціями та прийомами. Інвенції, які при цьому виникають, як правило, сприймаються як відхилення від зразка, як „неправильні” дії, і діти відмовляються від них у 87 % випадків.

На етапі перенасичення діяльністю, коли вміння вже сформовані, відбувається переорієнтація з копіювання дій дорослого на рефлексію власних дій, особливо тих, які пов’язані з відхиленнями від заданого вихователькою зразка. Інвенційні дії тут уже не відкидаються відразу ж, а у 97 % випадків включаються в експериментування. Встановлено, що це експериментування спрямоване на перевірку інвенцій на доцільність і їх прийнятність у групі ровесників та дорослих.

Для перевірки інвенцій на доцільність використовувалися цілеспрямовані дії, які супроводжувалися висловлюваннями на зразок: „Якщо повернути хвоста, то вийде індик?”, „Якщо змішати два кольори, то що вийде?”.

Перевірка інвенцій на прийнятність у групі ровесників здійснювалася через демонстрацію елементів виробу, які відрізнялися від зразка: „Подивіться, як у мене вийшло”. Негативні оцінки проявлялися в ігноруванні звернень, а позитивні – у зацікавленні, намаганні наслідувати: „А як ти це зробив?”. Було помічено, що приймаються і цілеспрямовано використовуються лише ті інвенції, які проходять перевірку на доцільність та прийнятність.

По ходу оволодіння діяльністю спостерігаються зміни у застосуванні інвенцій. Діти модифікують виріб, що наслідується, привносячи в нього власні елементи. Показовим є такий прийом, як трансформація готового виробу в інший – тут проглядається переорієнтація з результативних мотивів на процесуальні. Нами виявлено також, що діти використовують накопичений раніше досвід навіть тоді, коли ситуація для наслідування прямо до цього не спонукає.

Отже, наслідування є основним механізмом оволодіння дошкільниками засобами та прийомами виконання нової діяльності та розширення операціонального досвіду. Очевидно, у продуктивно-творчій діяльності наслідування розвивається як процес, який має власну логіку, що передбачає можливості розвитку творчих здібностей на кожному етапі оволодіння діяльністю шляхом усвідомлення та закріплення продуктивних інвенцій.

У ході експерименту були виявлені відмінності між дітьми за критерієм джерел оцінювання. Одні орієнтувалися і на дорослого, і на ровесників, інші – потребували тільки оцінки дорослого. При цьому перші використовували значно більше інвенцій і творчих дій. У другому ж випадку переважала виконавська спрямованість. Виникла необхідність перевірити ряд припущень, що стосуються наслідування як механізму розвитку творчих здібностей. Чи тільки на дорослих спрямоване наслідування дошкільників? Якщо ні, то як представлені ровесники в цьому процесі? Яка роль соціально-психологічних процесів у виникненні елементів творчості у процесі наслідування?

Для отримання відповідей на ці запитання в експериментальну ситуацію було внесено зміни. На цьому етапі в дослідженні взяло участь 52 дитини старшого дошкільного віку. Вихователька навмисне демонструвала дітям неправильні прийоми діяльності та вимагала від дошкільників їх точного відтворення. До складу кожної групи з 5-6 осіб була включена „уміла” дитина (спеціально навчена правильному способу виконання діяльності).

У ході експерименту було отримано результати, співзвучні з даними Є.В. Субботського про розвиток наслідування дошкільників на континуумі „глобальність – незалежність”. Відмінність полягає в тому, що нами встановлено спроможність дітей переходити до критичного наслідування, оснований на усвідомленні операціональних та соціально-психологічних показників, самостійно, в природних умовах, а не в ситуації спеціальних формувальних впливів.

У процесі експерименту 90 % дітей відмовилися від наслідування „невмілого” вчителя та почали наслідувати „вмілу” дитину. Це свідчить про здатність старших дошкільників рефлексувати окремі дії й операції по ходу діяльності та оцінювати їх ефективність, а також про важливе значення взаємодії з ровесниками у процесі наслідування.

Дані, отримані в ході експерименту, підтвердили припущення про те, що диференціація дітей за критерієм творчості зумовлена особливостями задоволення потреби у визнанні. У старших дошкільників починають формуватися стратегіальні тенденції (орієнтовані на схвалення чи визнання), які й визначають розвиток творчої чи виконавської спрямованості особистості.

До стратегіальних тенденцій, орієнтованих на схвалення, відносяться копіювання (проявляється у 22,5 % дітей), відмова від діяльності (15,0 %), фіксація на одній діяльності (10,0 %).

Стратегіальна тенденція *копіювання* пов'язана з орієнтацією винятково на схвалення дорослих. Такі діти продовжують наслідувати дії дорослого навіть тоді, коли усвідомлюють, що вони неправильні. Тенденцію *відмови від діяльності* демонструють ті діти, яким бракує операціонального досвіду і які усвідомлюють неможливість отримання в ній позитивного результату. При виконанні простих дій вони схильні переходити до копіювання. Контрпродуктивною в плані розвитку творчих здібностей у дошкільному віці є стратегіальна тенденція *фіксації на одній діяльності*. Вона притаманна дітям, які колись оволоділи однією діяльністю і прагнуть отримати визнання саме за неї. При цьому відбувається своєрідне звуження операціонального досвіду, концентрація на кількісних, а не якісних показниках, відсутні ознаки творчого самовираження.

На відміну від схвалення, яке в дошкільників орієнтоване винятково на дорослих, визнання включає й оцінку ровесників. Визнання забезпечує використання таких стратегіальних тенденцій: творчих домагань (7,5 % дітей), компілятивно-творчої (25,0 %), інвенційно-творчої (20,0 %).

Стратегіальна тенденція *творчих домагань* пов'язана з наполегливим використанням інвенцій у надії на визнання, насамперед, ровесників. Відсутність визнання нерідко приводить до відмови від продовження діяльності. Дошкільникам, які намагаються отримати творчі результати шляхом поєднання прийомів, запозичених у інших дітей, притаманна *компілятивно-творча* стратегіальна тенденція. *Інвенційно-творчу* стратегіальну тенденцію досягнення визнання використовують ті діти, які свідомо, цілеспрямовано починають використовувати інвенції для отримання творчого результату.

Експеримент показав, що хоча творча діяльність, у порівнянні з репродуктивною, має значно більший потенціал для отримання визнання, однак, конкуренція існує й тут і обмежує активність дошкільників. Коли з експериментальних груп вилучали найуспішніших дітей, творчі домагання тих, які залишилися, значно підвищувалися.

У третьому розділі „Психологічні умови розвитку творчих здібностей у дошкільному віці” проаналізовано особливості рефлексивно-ціннісної складової наслідування, виділено характеристики наслідування обдарованих дошкільників, розроблено програму ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей у дошкільному віці.

Ефективність наслідування як механізму розвитку творчих здібностей, поряд з діяльнісною та соціально-психологічною, забезпечується і рефлексивно-ціннісною складовою. Результати експериментів, що описані вище, дозволили уточнити теоретичну модель стосовно рефлексивно-ціннісної складової наслідування. Доведено, що старші дошкільники здатні не лише усвідомлювати, а й розмежовувати наслідувальні та інвенційні дії. До розвивального компоненту, окрім усвідомлення можливостей розвитку власних умінь, входять такі важливі показники, як цілеспрямоване експериментування з матеріалами та готовими виробами з метою отримання нового творчого результату і перенесення засвоєних наслідувальних та інвенційних дій на інші діяльності. На те, що у дошкільників сформоване ціннісне ставлення до творчості, вказують такі показники, як відстоювання власного (на противагу наслідувальному) способу діяльності й орієнтація на досягнення творчого результату в нових для дітей діяльностях.

Дослідження творчо обдарованих дітей дошкільного віку підтвердило зроблені раніше висновки і дозволило виокремити деякі нові критерії використання наслідувальних механізмів у розвитку творчих здібностей. Для обдарованих дітей характерне згортання наслідування. Накопичений операціональний досвід та ціннісне ставлення до творчості дозволяють їм при оволодінні новою діяльністю пропускати синкретичний і вибірковий рівні й одразу переходити до інвенційно-творчого наслідування.

Для вивчення можливості використання наслідувальних механізмів нами за допомогою експертних оцінок було виділено декілька груп дітей з певними особливостями розвитку творчих здібностей: 1) із виконавською спрямованістю, які демонструють ознаки невротизації при виконанні продуктивно-творчої діяльності; 2) з ознаками неузгодженості діяльнісного та референтного компонентів здібностей; 3) творчо спрямованих, які демонструють недостатній рівень усвідомлення структури одного з компонентів здібностей.

Програма ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей була розроблена на основі програми „Три кроки” (О.Л. Музика) і базувалася на засадах адресності і проблемної зорієнтованості. Передбачалося включення дошкільників у діяльність, досягнення успіхів у ній та отримання визнання ровесників. Надання ціннісної підтримки здійснювалося дітьми під керівництвом вихователя і психолога за такими напрямками: узгодження реальних досягнень дитини зі сферою поцінування; оволодіння ефективними

прийомами прийняття та надання поцінування; розширення спектру продуктивних видів діяльності як засобів отримання схвалення та визнання; усвідомлення складових операційно-когнітивного та референтного компонентів здібностей.

Спостереження в ході експерименту підтвердило, що в дітей суттєво зросли не лише кількісні показники діяльності, а й ті, які вказують на її творчий і ціннісний характер: перенесення прийомів діяльності, відстоювання власного способу діяльності. Результати, які контролювалися за допомогою методики вивчення динамічних механізмів розвитку творчих здібностей, представлено у табл. 1.

Таблиця 1.

Порівняння результатів впровадження програми ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей з показниками обдарованих дошкільників

Рефлексивно-ціннісні показники розвитку творчих здібностей у наслідуванні (усереднені показники)	Показники контрольної групи		Показники експериментальної групи		Статистична значимість зростання показників у результаті впровадження програми ціннісної підтримки*	Показники обдарованих дошкільників
	До впровадження програми	Після впровадження програми	До впровадження програми	Після впровадження програми		
Операціональний досвід						
Усвідомлення вмінь	6,6	6,7	6,0	7,8	-3,051 ($p \leq 0,05$)	6,5
Усвідомлення операцій	3,8	3,8	4,0	6,0	-3,873 ($p \leq 0,01$)	7,5
Усвідомлення розумових дій	0,0	0,3	0,0	0,8	-2,712 ($p \leq 0,05$)	1,8
Сфера поцінування						
Члени родини	3,2	3,5	2,3	2,0	0,791 ($p \leq 0,47$)	5,0
Вихователі	0,2	0,4	0,2	2,7	-7,319 ($p \leq 0,001$)	3,0
Ровесники	0,6	0,8	0,3	3,8	-4,583 ($p \leq 0,01$)	3,0
Ціннісні детермінанти розвитку творчих здібностей						
Усвідомлення особистісних якостей	0,0	0,2	0,0	0,2	-1,000 ($p \leq 0,36$)	0,8
Усвідомлення можливостей розвитку вмінь	0,0	0,0	0,0	1,3	-6,325 ($p \leq 0,001$)	1,3
Відповідність сфер досягнень та визнання	1,0	1,0	1,0	1,3	-0,791 ($p \leq 0,47$)	1,8

* Статистична значимість результатів контролювалася за допомогою t-критерію Стьюдента для залежних вибірок.

Значні зміни відбулися в операційно-когнітивному компоненті здібностей за рахунок усвідомлення і диференціації окремих дій на складові елементи та появи таких мислительних операцій, як порівняння, зіставлення, планування,

що було виявлено в ході бесіди. Узгодження структур діяльнісного та референтного компонентів здібностей здійснювалося за рахунок уведення до кола референтних осіб ровесників та вихователів, які здатні поцінувати значимі для досліджуваних досягнення у продуктивно-творчій діяльності.

Важливим результатом впровадження програми є усвідомлення дошкільниками можливостей та умов розвитку вмінь. Проекція розвитку здібностей базується на рефлексії мотиваційного, операціонального та вольового компонентів діяльності. При цьому наслідування усвідомлюється як механізм засвоєння нового й розширення наявного досвіду дитини засобами творчості. Умовами розвитку творчих здібностей у наслідувальній діяльності дошкільників є узгодженість сфер досягнень і визнання, усвідомлення цінності інвенційно-творчих дій та можливості розвитку творчих умінь. Отримані результати свідчать про ефективність розробленої програми ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей у дошкільному віці і перспективність її використання в навчально-виховному процесі.

У **висновках** дисертації узагальнюються отримані результати та накреслюються перспективи подальших досліджень.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено результати експериментального дослідження наслідування як механізму розвитку творчих здібностей дошкільників, розкрито його зміст і динаміку та розроблено програму ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей у дошкільному віці.

1. У розробленій нами теоретичній моделі виділяються три рівні розвитку наслідування як механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці. Синкретичний рівень характеризує спрямованість на покрокове копіювання будь-яких дій з метою накопичення операціонального досвіду. Змістом вибіркового наслідування є відбір та копіювання дій (у тому числі й творчих), доцільних у конкретних умовах діяльності і соціальної взаємодії. При інвенційно-творчому наслідуванні для привнесення нових елементів чи створення нових, відмінних від зразка, продуктів використовуються випадкові відхилення (інвенції), які спонтанно виникають у процесі діяльності.

2. Експериментально доведено, що виникнення елементів творчості у процесі наслідування, окрім творчо збагаченого середовища, спостерігається в ситуаціях перенасичення одноманітною діяльністю за зовнішньої вимоги продовжувати її виконання. Вихід за межі наслідування відбувається у процесі зростання суб'єктної активності. Передумовами появи творчих дій є наявність у старших дошкільників операціонального досвіду, орієнтація на використання інвенцій та вміння порівнювати й аналізувати одночасно кілька об'єктів наслідування (як дорослих, так і дітей).

3. Соціально-психологічна складова наслідування як механізму розвитку творчих здібностей пов'язана з особливостями задоволення потреби у визнанні. У наслідувальній діяльності дошкільників виділяються дві форми потреби у визнанні: схвалення і власне визнання. Схвалення базується на оцінці дорослими операціональних та результативних компонентів діяльності і на нього орієнтуються переважно дошкільники з виконавською спрямованістю. Власне визнання орієнтоване на оцінку як дорослих, так і ровесників і пов'язане із закріпленням за дитиною права на привнесення змін в умови і способи здійснення діяльності. Це властиво дітям із творчою спрямованістю.

4. Конкуренція між дітьми породжує ряд стратегіальних тенденцій досягнення визнання у наслідувальній діяльності, поєднання яких веде або до розвитку спрямованості на репродуктивне наслідування (стратегіальні тенденції копіювання, відмови від діяльності, фіксації на одній діяльності), або до розвитку творчої спрямованості дитини (стратегіальні тенденції творчих домагань, компілятивно-творча, інвенційно-творча).

5. Наслідування як механізм розвитку творчих здібностей включає три складові: діяльнісну, соціально-психологічну і рефлексивно-ціннісну. Закріплення творчої спрямованості і саморозвиток творчих здібностей регулюється рефлексивно-ціннісною складовою: відбувається усвідомлене розмежування інвенцій і наслідувальних дій, цілеспрямоване експериментування з матеріалами та готовими виробами для отримання творчого результату, здатність до використання інвенцій вже на початкових етапах продуктивно-творчої діяльності, перенесення творчих та інвенційних дій в інші ситуації і відстоювання власного способу виконання діяльності.

6. Усвідомлення власних умінь і можливостей їх розвитку створює передумови для надання ціннісної підтримки розвитку творчих здібностей через узгодження сфер досягнень і поцінувань. У результаті впровадження розробленої нами програми відбулися такі зміни: зросла кількість усвідомлених творчих умінь, дій та операцій, кількість референтних осіб, від яких очікується визнання досягнень. Було доведено можливість переорієнтації наслідування з репродуктивної на творчу діяльність шляхом цілеспрямованих розвивальних впливів.

Проведене дослідження не може вирішити всіх аспектів багатопланової проблеми механізмів розвитку творчих здібностей у дошкільному віці. Перспективи дослідження вбачаються у подальшому ґрунтовному аналізі умов та механізмів розвитку творчих здібностей шляхом наслідування при переході від дошкільного до молодшого шкільного віку, вікової динаміки впливу наслідування на розвиток творчих здібностей обдарованих дошкільників, а також у вивченні умов та принципів демонстрації дорослими визнання успіхів дитини.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

1. Портницька Н.Ф. Особливості наслідувальної діяльності та її вплив на розвиток обдарованості в дитинстві // Збірник наукових праць ВГІ НАОУ (за матеріалами конференції „Українські еліти та їх роль у державотворенні” (18-19 травня 2000 р.). – № 1’2 (14). – К., 2000. – С. 284-288.
2. Портницька Н.Ф. Наслідування в розвитку творчих здібностей дошкільників // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологія: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002. – Випуск 17. – С. 178-182.
3. Портницька Н.Ф. Динаміка наслідування в процесі розвитку творчих здібностей дошкільників // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологія: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – Вип. 2 (26). – С. 212-219.
4. Портницька Н.Ф. Особливості рефлексії здібностей у дошкільному віці // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Вип. 6 (30). – Ч. 1. – С. 239-247.
5. Портницька Н.Ф. Експериментальне дослідження особливостей наслідування в процесі продуктивної творчої діяльності дошкільників // Педагогіка та психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. – Львів, 2005. – № 6. – С. 156-163.
6. Портницька Н.Ф. Перехід до соціальної регуляції наслідування як умова розвитку творчих здібностей у продуктивній діяльності дошкільників // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Вип. 10 (34). – С. 171-175.
7. Портницька Н.Ф. Наслідування як фактор розвитку обдарованості // Актуальні проблеми психології: Том 6. Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога (Зб. наукових праць) / За заг. ред. С.Д. Максименка. – К.: ”BONA MENTE”, 2002. – Том 6. – Вип. 3. (1 частина) – С. 166-171.
8. Портницька Н.Ф. Психологічні особливості наслідування у дитячому віці // Вісник Житомирського педуніверситету. – Житомир, 2001. – № 8. – С. 93-96.
9. Портницька Н.Ф. Вивчення особливостей наслідування дошкільників у продуктивній творчій діяльності // Гуманізація взаємин вчителя та учнів – необхідна умовах особистісної освіти / Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції. – Київ-Житомир, 2004. – С. 189-194.
10. Портницька Н.Ф. Деякі особливості розвитку наслідування у дошкільному віці в умовах мінімальної регламентації діяльності // Актуальні проблеми діяльності психологічної служби системи освіти / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми, 2006. – С. 88-91.

АНОТАЦІЇ

Портницька Н.Ф. Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07. – педагогічна та вікова психологія. – Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України, Київ, 2007.

У дисертаційному дослідженні розроблено теоретичну модель наслідування як психологічного механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці. Виділено синкретичний, вибірковий інвенційно-творчий рівні наслідування.

Експериментально доведено, що передумовами виникнення творчості у наслідуванні є перенасичення діяльністю, використання інвенцій (спонтанних відхилень в ході діяльності) та орієнтація дошкільників не лише на дорослих, а на ровесників в процесі задоволення потреби у визнанні.

Наслідування як механізм розвитку творчих здібностей включає три складові: діяльнісну, яка пов'язана з накопиченням операціонального досвіду, соціально-психологічну, що обумовлює творчу чи виконавську спрямованість особистості, та рефлексивно-ціннісну, яка пов'язана із зростанням суб'єктної активності особистості, спрямованої на саморозвиток власних здібностей.

Ключові слова: творчі здібності, наслідування, інвенції, продуктивно-творча діяльність, стратегіальні тенденції досягнення визнання.

Портницкая Н.Ф. Подражание как психологический механизм развития творческих способностей в дошкольном возрасте. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07. – педагогическая и возрастная психология. – Центральный институт последипломного педагогического образования АПН Украины, Киев, 2007.

В диссертационном исследовании разработана теоретическая модель подражания как психологического механизма развития творческих способностей в дошкольном возрасте. Выделены синкретический, избирательный и инвенционно-творческий уровни подражания.

Экспериментально доказано, что предпосылками возникновения творчества в подражании являются пресыщение деятельностью, использование инвенций (спонтанных отклонений в ходе деятельности) и ориентация дошкольников не только на взрослых, но и на ровесников в процессе удовлетворения потребности в признании. Подражание как механизм развития творческих способностей содержит три составляющие: деятельностьную, связанную с накоплением операціонального опыта, социально-психологическую, определяющую творческую либо исполнительскую направленность, и рефлексивно-ценностную, связанную с ростом субъектной активности личности, направленной на саморазвитие способностей.

Ключевые слова: творческие способности, подражание, инвенции, продуктивно-творческая деятельность, стратегические тенденции достижения признания.

Portnytska N.F. Imitation as a psychological mechanism of the development of creative capacities in pre-school age.

The dissertation in obtaining scientific degree of the candidate of psychological sciences in speciality 19.00.07 - pedagogical and age psychology. Central institute of post-diploma pedagogical education APS of Ukraine, Kyiv, 2007.

Theoretical analysis of the problem of the development of creative capacities in pre-school age is put into practice in the dissertational research. Theoretical model of imitation as a psychological mechanism of the development of creative capacities of children under school age describes three main levels of the development of imitation: syncretical, selective and inventional-creative. The criteria of denoting the level of the development and imitation are: peculiarity of realizations completeness and selectiveness of reflection of the example given and also attitude towards the inventions which appear in imitation. In the process of possessing efficiently-creative activity, consecutive transition from the lowest levels of imitation to the highest ones happens. The development of creative capacities is observed from the position of interaction of activity factors, social relations between children under school age and peculiarities of realization of opportunities and conditions of the development of personal abilities. While possessing efficiently - creative activity, imitation provides children under school age with widening of operational activity experience as conditions of creative work appearing. Motive power of the development of capacities of children under school age is the necessity of valuing of the nearest social encircling: demonstration of creative work example allows them to get respect between coevals.

According to the inventional strategical model of creative gifted personality development, inventions are considered as a declining from the given example of work and carrying proper elements into activity. Inventional transformation of work example is one from main mechanisms of the development of creative capacities in imitation. The realization of occasional inventions give a possibility of purposeful usage with an aim of getting an admission for creative result and give a valuable character to the activity. The experimental researches of peculiarities of social regulation and conditions of transition from imitation to creative work in efficiently creative activity of children under school age are presented. Efficiently creative activity is considered to be a specific type of activity, which gives an opportunity to get different from the example subject result and is the condition of the development of creative capacities of children under school age.

The created experimental situations allowed to study peculiarities of active and social regulation of imitation and dynamism of its transition to creative work in efficiently creative activity of pre-school age in natural conditions.

It is discovered that imitation is a compulsory stage of new activity possessing. Presence of the activity example quickens the process of orientation and its content and

methods of realization and meets peculiarities of visual-active thinking of children under school age. A direct reason of the creative capacities development in efficiently creative activity is intentional - creative imitation of coevals' actions. The stages and mechanism of transition from imitation to creation in efficiently creative work are defined. In conditions of satiety monotonous work children under school age are able to refuse imitating adult's actions and transition to creative work.

Social factors of the development of creative capacities are to answer the requirements in recognition using efficiently creative imitation of coevals' actions. The mechanism of rise of person's direction including two types – executive and creative – is described. The basis of executive development forms an orientation in order to get a social approval of an adult. The development of creative direction is denoted by the orientation of children under school age in accordance with recognition of encircling, which is realized by understanding and integration of creative inventions into an actual experience of work.

The dominating role of social factors in the development of creative capacities of children under school age is proved. Social stratification is natural due to creative criteria in efficiently creative activity. In natural conditions of activity creativity is not an absolutely suitable way of behavior and that is why, children under school age resort to creative actions only in such situations when there is no other way of getting recognition. According to these conditions creative children make a separate layer in the group of children of the same age.

The rise of valuable regulation of imitation on intentional creative level helps to develop creative abilities of children under school age in efficiently-creative activity. Inventions acquire the character of individual worth by including, together with active and social, also reflexive, developing and valuable component of imitation. It is that reflection of abilities and social reflection are the factors of the development of creative capacities of imitation.

On the basis of the result the programme of valuable support of the development of creative capacities in pre-school age is worked out. The introduction of the programme allowed to prove supposition of active-social regulation of creative activity. The conditions of the development of creative capacities in efficiently creative activity of children under school age the agreement of spheres of achievement and recognition , reflection of creative actions as personal abilities and possibilities of their development with the help of intentional creative imitation.

Key words: creative capacities, intentional creative imitation, efficiently-creative activity, reflection of ability.